

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ГЕОГРАФІЇ УКРАЇНИ

На правах рукопису

УДК 37.01

АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ
ШКІЛЬНОГО КУРСУ ГЕОГРАФІЯ ДЛЯ 8 КЛАСУ

Галузь знань   **01 – Освіта/Педагогіка**
Спеціальність   **014 – Середня освіта**
Освітня програма   **Географія**

Кваліфікаційна робота бакалавра
студентки 4 курсу
освітнього рівня бакалавр
Литвиненко Оксани Петрівни

Науковий керівник:
Дем'яненко Світлана Олександрівна
к. геогр. н., доцент

КИЇВ – 2024

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В НАВЧАННІ ГЕОГРАФІЇ	3
1.1. Основні поняття та методи активного навчання	3
1.2. Теоретичні основи використання активних методів у навчанні географії	8
1.3. Психолого-педагогічні аспекти активізації пізнавальної діяльності учнів	12
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ШКІЛЬНОГО КУРСУ «ГЕОГРАФІЯ» ДЛЯ 8 КЛАСУ	17
2.1. Методичні підходи до організації активного навчання географії в 8 класі	17
2.2. Використання інтерактивних методів та технологій у процесі вивчення географії	21
2.3. Практичні приклади уроків з активізацією пізнавальної діяльності	28
РОЗДІЛ 3. ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ З ГЕОГРАФІЇ ДЛЯ УЧНІВ 8 КЛАСУ	33
3.1. Можливості впровадження активного навчання географії в 8 класі	33
3.2. Оцінка мотивації та інтересу учнів до вивчення географії через застосування активних методів	36
3.3. Рекомендації щодо подальшого вдосконалення процесу активного навчання географії для учнів 8 класу	42
ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ	48

ВСТУП

Сучасний освітній процес постійно зазнає змін, викликаних як новими педагогічними підходами, так і зростаючими потребами учнів. Вивчення географії у 8 класі не виняток, вимагаючи більш ефективних методів навчання, здатних активізувати пізнавальну діяльність учнів. Актуальність даної теми полягає у пошуку оптимальних шляхів організації освітнього процесу, що сприятимуть кращому засвоєнню матеріалу та розвитку критичного мислення у молодших підлітків.

Мета даної дипломної роботи полягає у розробці та аналізі методів активізації пізнавальної діяльності на уроках географії в 8 класі, які б могли внести значний вклад у підвищення якості освіти.

Для досягнення вказаної мети поставлено наступні **завдання**:

1. Вивчити теоретичні аспекти активного навчання та їх застосування в процесі вивчення географії.
2. Проаналізувати психолого-педагогічні основи активізації пізнавальної діяльності.
3. Встановити ефективність різних активних методів навчання на прикладі вивчення шкільного курсу географії для 8 класу.
4. Розробити рекомендації для педагогів щодо застосування активних методів навчання.

Об'єктом дослідження є процес вивчення географії у 8 класі, а **предметом** – методи активізації пізнавальної діяльності в цьому процесі.

Методологічну основу роботи складають наукові праці з педагогіки, психології та методики викладання географії, а також особистий досвід і спостереження автора за навчальним процесом.

Дипломна робота викладена на 51 сторінках тексту, складається з трьох розділів, включає 4 таблиці, 7 рисунків, а також 29 літературних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В НАВЧАННІ ГЕОГРАФІЇ

1.1. Основні поняття та методи активного навчання

Активне залучення учнів до навчально-пізнавальної діяльності під час уроків є результатом використання різноманітних прийомів та методів, які відомі як активні методи навчання.

Поняття «активні» методи навчання виникло як протиставлення традиційним методам, коли учні були пасивними спостерігачами під час засвоєння знань. Методи активного навчання були розроблені з метою забезпечення кращого результату у вивченні професійних вмінь учнів. Діяльність тих, хто навчається, стає продуктивною, дослідницькою та креативною.

Активні методи навчання поєднують як індивідуальні, так і колективні форми засвоєння знань, вмінь та навичок. Серед ефективних методів можна виділити: дидактичні ігри, навчання за алгоритмом, вирішення проблемних задач, аналіз різних ситуацій [6].

Особливості методів активного навчання включають:

- Вимушену активізацію інтелектуальних здібностей тих, хто навчається.
- Довготривалість, у порівнянні з тим, хто навчає (викладачем, вчителем), учень, який вчиться, витрачає більше часу на навчання.
- Самостійність тих, хто навчається, проявляється у прийнятті рішень.

Активні методи навчання є засобами, які стимулюють активну участь учнів у процесі навчання, спонукаючи їх до активного мислення та практичної діяльності при опануванні навчального матеріалу та передбачають активну роль як викладача, так і учнів.

Учнівська активність визначається їхньою інтенсивною діяльністю та активною практичною підготовкою під час навчання. Вона передбачає використання та застосування набутих знань, навичок і умінь у практичних ситуаціях. Активне залучення до навчання є ключовою умовою для свідомого та глибокого засвоєння матеріалу, що дозволяє учням активно розвивати свої здібності та компетенції [26].

Пізнавальна активність означає бажання учнів самостійно мислити, розвивати власний підхід до вирішення завдань і проблем, а також самостійно набувати знання. Вона також включає формування критичного мислення щодо поглядів інших людей та незалежність у формуванні власних точок зору. Важливо пам'ятати, що активність учнів може страждати від відсутності необхідних умов для її розвитку.

Отже, активні методи навчання є формою освітнього процесу, в якій основний акцент робиться на навчанні через діяльність. Це означає, що учні опановують не лише теоретичні знання, але й отримують практичні навички, які необхідні для їхньої майбутньої професійної діяльності, а також розвивають свої творчі здібності. В основі цих методів лежить активний діалог між викладачем та учнями, а також між учнями самими. Цей діалог сприяє розвитку комунікативних навичок, уміння колективно вирішувати проблеми, а також розвиває мовлення учнів. Активні методи навчання спрямовані на те, щоб заохочувати учнів до самостійної пізнавальної діяльності, стимулюючи їх особистий інтерес до вирішення різноманітних завдань і даючи можливість застосування здобутих знань у практиці.

Метою активних методів навчання є залучення всіх психічних процесів учнів до процесу засвоєння знань, умінь та навичок. Це означає, що в ході навчання використовуються не лише мовні засоби, але й активно залучаються пам'ять, увага та інші когнітивні функції мозку учнів [4].

Активні методи навчання вважаються одними з найефективніших засобів залучення учнів до навчально-пізнавальної діяльності. Розглянемо класифікацію методів активного навчання у таблиці 1.1.

Імітаційні методи поділяються на ігрові та неігрові. До ігрових належать проведення ділових ігор, ігрове проектування і т. д., а до неігрових – аналіз конкретних ситуацій, вирішення ситуаційних завдань та інші.

Таблиця 1.1

Класифікація активних методів навчання [6]

Активні методи навчання		
Не імітаційні	Імітаційні	
	ігрові	неігрові
<ul style="list-style-type: none"> - проблемна лекція, лекція із запланованими помилками, лекція вдвох, лекція прес-конференція; - евристична бесіда; - навчальна дискусія; - самостійна робота з літературою; - семінари. 	<ul style="list-style-type: none"> - ділова гра; - педагогічні ситуації; - педагогічні завдання; - ситуація; - інсценування різної діяльності. 	<ul style="list-style-type: none"> - колективна розумова діяльність; - ТРВЗ (теорія вирішення винахідницьких завдань);

До категорії ігрових імітаційних форм також можна віднести такі види:

1. Стажування з виконанням посадової ролі – це метод активного навчання, де учасники відтворюють реальні ситуації, рольові ігри, а головна увага приділяється виконанню конкретної посади або ролі.
2. Імітаційний тренінг – це форма навчання, що передбачає відпрацювання специфічних навичок і вмінь за допомогою різних технічних засобів та пристроїв.
3. Розігрування ролей (інсценівка) – це ігровий метод аналізу конкретних ситуацій, який базується на відтворенні проблем взаємин у колективі та вдосконаленні методів керівництва.
4. Ігрове проектування – це практична діяльність, яка полягає в розробці проектів (інженерних, конструкторських тощо) в умовах гри, що максимально наближені до реальності.

5. Дидактична гра – це модель, яка заміщає реальний об'єкт або процес за допомогою різних засобів, спрямованих на активізацію навчального процесу та забезпечення більш ефективного засвоєння матеріалу [22].

Методи активного навчання можуть бути використані на різних етапах навчального процесу для різних цілей:

Перший етап – Первинне оволодіння знаннями. На цьому етапі учні ознайомлюються з новим матеріалом із застосуванням методів, таких як проблемна лекція, евристична бесіда, навчальна дискусія та інші, що сприяють активному залученню учнів та розвитку їхнього критичного мислення.

Другий етап – Контроль знань (закріплення). На цьому етапі перевіряється рівень засвоєння матеріалу та встановлюється його закріплення. Для цього використовуються методи, такі як колективна розумова діяльність, тестування та інші, які спрямовані на підсилення знань учнів та розвиток їхніх аналітичних здібностей.

Третій етап – Формування професійних умінь та навичок на основі знань та розвиток творчих здібностей. На цьому етапі учні вправляються у використанні отриманих знань для розв'язання реальних завдань і розвивають свої професійні вміння та навички. Для досягнення цієї мети використовуються різноманітні методи, такі як модельоване навчання, ігрові та неігрові методи, які сприяють практичному застосуванню знань та стимулюють творчість учнів [16].

Основна мета діяльності вчителя у контексті активізації пізнавальної активності учнів полягає в розвитку їх творчих здібностей. З психологічної точки зору відомо, що здібності людини, включаючи учнів, формуються та розвиваються в процесі самої діяльності. Засобами розвитку пізнавальних здібностей є використання вчителем різноманітних методів, прийомів та організаційних форм навчання, які стимулюють активність учнів у процесі пізнання. Проте, важливо враховувати рівень пізнавальних можливостей учнів, оскільки завдання, що перевищують їхні можливості, можуть підірвати їхню віру у власні сили та не мати позитивного впливу. Тому система роботи викладача з активізації пізнавальної діяльності повинна будуватись з урахуванням

поступового та цілеспрямованого розвитку творчих пізнавальних здібностей учнів та їхнього мислення.

У процесі навчання учнів здійснюються різноманітні дії, які супроводжуються різними психологічними процесами, такими як відчуття, сприйняття, уява, мислення, пам'ять тощо. Оскільки мислення є провідним серед цих процесів, то можна стверджувати, що активізація діяльності учнів спрямована на стимулювання їхнього мислення. Проте важливо зауважити, що без бажання учнів навчатися всі зусилля викладача можуть бути безрезультатними. Тому необхідно формувати мотивацію до навчання та прагнення учнів до вирішення пізнавальних завдань.

Використання активних методів навчання має вирішальне значення, оскільки вони впливають на процес навчання, засвоєння навчального матеріалу та розвиток особистісних якостей. Різні дослідження свідчать про те, що дорослі учні переважно віддають перевагу активним методам навчання. Деякі дослідження показують, що успішність у засвоєнні знань між активними методами навчання та традиційними лекціями може бути порівняна, проте, щодо опанування нових навичок, активні методи навчання демонструють значно кращі результати. Також встановлено, що багато дорослих з різними навчальними стилями засвоюють знання ефективніше, коли застосовуються активні методи навчання [18].

Отже, для вчителів важливо не лише кількість інформації, яку учні засвоюють, але й їх здатність використовувати ці знання на практиці. Тому, має значення не лише те, що ми вчимо, але й яким чином ми це робимо. Такий підхід включає в себе не лише вивчення різних методів активного навчання, але й самокритичне оцінювання власної викладацької діяльності та дослідження ефективних способів залучення учнів до навчання.

1.2. Теоретичні основи використання активних методів у навчанні географії

В сучасному освітньому середовищі активні методи навчання стають все більш популярними серед вчителів та педагогів як спосіб залучення учнів до активної участі у навчальному процесі. Особливо важливим є їх застосування у навчанні географії, оскільки цей предмет вимагає від учнів не лише засвоєння фактів, але й аналізу географічних явищ, розвитку географічного мислення та розуміння взаємозв'язків між різними географічними процесами. У зв'язку з постійними змінами в суспільстві та сучасними вимогами до освіти, застосування активних методів навчання виявляється особливо актуальним у навчанні географії.

Активні методи навчання є ефективним інструментом для залучення учнів до активної участі у навчальному процесі. Вони базуються на конструктивістській педагогічній парадигмі, де навчальний процес спрямований на активну участь учнів у побудові свого власного знання. Використання активних методів у навчанні географії може сприяти збагаченню розуміння учнями географічних понять та явищ, а також розвитку їх аналітичних і критичних навичок.

Урок залишається ключовою формою навчання у школах і досі. Незважаючи на те, що тривалість уроку обмежена, він є важливим та відповідальним етапом навчального процесу як для вчителя, так і для учня. Від успішності кожного уроку залежить рівень та якість загальної шкільної освіти. Саме тому вчителі вкладають багато зусиль у вдосконалення цієї форми навчання, постійно шукаючи цікаві методи та прийоми, які зроблять уроки цікавими, ефективними та незвичайними – відповідно до потреб сучасних учнів. Проте важливо, щоб використовувані методи відповідали психологічним особливостям учнів, оскільки це суттєво впливає на рівень засвоєння матеріалу та загальний успіх у навчанні [29].

Інтерактивне навчання, що базується на активній взаємодії між всіма учасниками навчального процесу, стає важливим інструментом для реалізації цих завдань. Використання інтерактивних методів навчання дозволяє вчителю створити стимулюючу середу для учнів, де вони активно взаємодіють, обмінюються ідеями та спільно конструюють знання. Зокрема, методи навчання в парах, трійках чи групах дозволяють учням обговорювати географічні проблеми та знаходити спільні рішення, що сприяє їхньому критичному мисленню та розвитку комунікативних навичок.

Навчання географії в сучасних умовах має бути спрямоване на розвиток пізнавального інтересу учнів та сприяти формуванню цілісних географічних уявлень про об'єкти. Використання активних методів навчання слугує засобом активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, сприяючи їхній розумовій та практичній активності під час засвоєння знань. Якщо вчителі використовують ці методи, учні стають активними учасниками уроку, активно залучаючись до навчального процесу. Крім того, використання активних методів сприяє досягненню головної мети – залученню учнів до активної участі в навчальній роботі [3].

Перш за все, активні методи навчання, такі як групова робота, дебати, рольові ігри та проектна діяльність, стимулюють активну участь учнів у навчальному процесі. Вони надають можливість учням не лише отримувати інформацію, але й застосовувати її у практичних завданнях, спілкуватися та обмінюватися ідеями з однолітками, а також самостійно досліджувати та вирішувати проблеми. Наприклад, під час проведення рольової гри, учні можуть відобразити реальні географічні ситуації та розвивати навички прийняття рішень на основі аналізу інформації.

Друга важлива перевага використання активних методів у навчанні географії полягає у формуванні ключових компетентностей учнів. Зокрема, групова робота сприяє розвитку співпраці та комунікативних навичок, дебати допомагають у розвитку аргументації та критичного мислення, а проектна діяльність стимулює творчий підхід до розв'язання проблем. Ці навички є

важливими не лише у процесі навчання, але й у подальшому житті, оскільки вони допоможуть учням у подоланні викликів у сучасному світі та розвитку їх професійних та особистісних можливостей.

Нарешті, активні методи навчання у географії сприяють збагаченню навчального процесу та створюють стимулююче середовище для навчання. Вони дозволяють учням використовувати різноманітні методи та інструменти для вивчення географічних понять та явищ, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу та розвитку їх інтелектуальних здібностей. Крім того, активні методи навчання допомагають зробити навчальний процес цікавішим та залучають увагу учнів до вивчення географії, що сприяє збереженню їх мотивації та інтересу до предмету [2].

Інтерактивне навчання сприяє активному залученню учнів до процесу навчання. Вчитель, виступаючи не лише як джерело знань, але й як організатор та фасилітатор, створює умови для творчого мислення та самостійності учнів. Це дозволяє їм активно взаємодіяти з навчальним матеріалом, розвивати аналітичні здібності та вирішувати географічні проблеми у співпраці з однолітками.

Важливо також зазначити, що інтерактивне навчання сприяє формуванню особистісних якостей учнів. Під час взаємодії у групах чи під час обговорення складних географічних питань, учні навчаються працювати в колективі, розвивають вміння слухати інших та висловлювати власну думку. Це сприяє формуванню таких важливих якостей, як взаємоповага, толерантність та співпраця.

Сучасне інформаційне суспільство ставить перед собою нові вимоги до використання та створення інформаційних ресурсів у всіх сферах життєдіяльності потребує підготовки кваліфікованих фахівців, які володіють сучасними засобами пізнання та мають достатні ресурси і знання для ефективного пошуку нового. Швидкий розвиток інформаційних технологій вимагає постійного пошуку нових методик навчання в школах, оскільки сучасні учні стануть членами суспільства, де вирішальну роль відіграватимуть інформаційні процеси.

Багато вчителів стверджують, що саме за своєю природою навчання є активним, оскільки учні активно сприймають інформацію під час лекцій. Однак ми розуміємо активне навчання як процес, під час якого учні активно залучаються до формування інформації та відчувають відповідальність за свої дії [7].

В роботі з учнями підліткового віку рекомендується активно застосовувати ігровий метод. Використання дидактичних ігор сприяє більш повному розвитку дитини під час уроку, спонукає до активної участі та формує безліч позитивних якостей, таких як самостійність, дисципліна, винахідливість, витривалість, бажання досягати успіху та творчість. Більше того, ігровий підхід стимулює мобілізацію знань учня та приносить радість, що має позитивний вплив не лише на процес засвоєння навчального матеріалу, а й на особистісний розвиток загалом.

У процесі ігор школяр використовує своє логічне мислення, що сприяє стимулюванню самоосвіти та дає відчуття впевненості та інтелектуального досягнення. Ігрові методи можна впроваджувати на різних етапах уроку географії. Наприклад, на початку уроку для активізації уваги та перевірки домашнього завдання можна використовувати гру «Ланцюжок», «Знайди помилку», або «Кубик Рубика». На будь-якому етапі уроку ігри можуть служити для повторення та узагальнення нових термінів та понять, наприклад, «Слабка ланка» або «Шифрувальник». В кінці уроку ігрові методи можуть допомогти закріпити вивчений матеріал та зняти напругу, наприклад, за допомогою гри «Що? Де? Коли?», а також застосуванням групових та фронтальних методів, таких як робота в парах, в «трійках», «Мікрофон», або «Мозковий штурм» [28].

Таким чином, використання активних методів у навчанні географії виявляється надзвичайно корисним та ефективним. Вони допомагають учням активно залучатися до навчального процесу, розвивають їхні компетентності та сприяють збагаченню знань. Такий підхід до навчання не лише сприяє кращому засвоєнню матеріалу, але й стимулює розвиток особистості учня, підготовлюючи його до подальшого життя та професійної діяльності. Тому використання

активних методів у навчанні географії є важливим елементом сучасної освіти, який має багато переваг та допомагає досягти високих результатів у навчанні та розвитку учнів.

1.3. Психолого-педагогічні аспекти активізації пізнавальної діяльності

Сучасна освітня парадигма наголошує на важливості активного навчання, де учні виступають не лише як приймачі інформації, але й як активні учасники процесу пізнання. У контексті навчання географії це особливо важливо, оскільки цей предмет вимагає розуміння різноманітних фізичних, соціально-економічних та культурних аспектів нашого світу. Тому використання активних методів навчання є важливою складовою процесу вивчення географії.

Активізація пізнавальної діяльності учнів є однією з ключових задач у сучасній педагогіці. Досягнення цієї мети вимагає ретельного дослідження психологічних та педагогічних аспектів, а також впровадження ефективних стратегій та методик навчання, користуючись реальними прикладами та кейсами з практики.

Переосмислюючи термін «пізнавальна активність», вчені вважають, що цей явище відноситься до особистості, яка проявляє готовність до самостійної діяльності в пошуку нової інформації, вирішенні наукових проблем та знаходженні шляхів їх вирішення; вміння застосовувати набуті знання для розв'язання нових завдань. Іншими словами, це комплексна риса особистості, спрямована на результативну діяльність, на творчий пошук і, нарешті, на самореалізацію [1].

Узагальнюючи різні погляди на поняття «пізнавальна активність», можна стверджувати, що вона відображає індивідуальні особливості людини під час її власного пізнання, формується в процесі діяльності через взаємодію різних зовнішніх та внутрішніх факторів.

Щодо мотивів учбової діяльності, дослідники розрізняють наступні аспекти: чітке усвідомлення ближчих і кінцевих цілей навчання; розуміння теоретичної та практичної значущості знань; емоційна взаємодія з викладом навчального матеріалу; демонстрація перспектив розвитку наукових понять; професійна орієнтованість у навчальній діяльності; вибір завдань, які породжують проблемні ситуації у структурі навчальної діяльності; наявність пізнавального інтересу та сприятливого психологічного клімату у навчальній групі. Таким чином, усвідомлення мотивів учбової діяльності є важливою передумовою для пізнавальної активності.

В наш час, у зв'язку з необхідністю оновлення підходів в українській педагогіці, зростає значення особистісного фактору у формуванні суспільства. Проблема створення активної особистості виявляється однією з найбільш актуальних у теорії та практиці навчальних закладів. Цілеспрямована діяльність людини впливає на навколишнє середовище, що має економічні, політичні та духовні наслідки для суспільства, що визначають активність людини у навчанні, оскільки формування пізнавальної активності міцно пов'язане з розвитком її самостійності, ініціативи, працьовитості, сумлінності, сили волі та інших особистісних якостей [11].

Перед початком обговорення ролі управління в активізації пізнавальної діяльності, важливо зрозуміти психологічні аспекти, що лежать в основі цього процесу. Один з ключових факторів - стимулювання цікавості учнів до навчання. Наприклад, проведення уроків у формі гри або дискусії може значно підвищити інтерес до предмету. Крім того, важливо стимулювати учнів до самостійної діяльності та пошуку знань. Наприклад, завдання з проблемного навчання часто змушують учнів активно залучатися до процесу навчання та шукати рішення.

При організації навчально-пізнавальної діяльності важливо враховувати її структуру та взаємозв'язок з різними компонентами, такими як мислительна, репродуктивна, творча, художня, практична, оціночна та комунікативна діяльність.

Проблема організації навчально-пізнавальної діяльності учнів стимулює викладачів здійснювати такі заходи на заняттях, щоб перш за все викликати позитивну мотивацію до вивчення предмету, підвищувати якість засвоєних знань, формувати у учнів навички самостійного здобуття інформації, а також розвивати та удосконалювати їх розумові здібності. Це можливо лише у випадку, якщо матеріал буде зрозумілим та доступним учням, і коли вони проявлять постійний інтерес до навчання [11].

Усвідомлена діяльність особистості сприяє зміні навколишнього середовища та впливає на економічні, політичні та духовні аспекти суспільства, які визначають активність людини у навчанні, оскільки формування пізнавальної активності тісно пов'язане з розвитком самостійності, ініціативи, працьовитості, сумлінності, сили волі та інших якостей. Важливо зазначити, що пізнавальна активність визначає інтенсивність та спрямованість процесу навчання, оскільки без відповідного рівня активності людини навіть найпростіші факти пізнання не можуть бути здійснені [25].

Для ефективної активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів необхідно не лише вивчати методи та засоби її формування, а й розробляти надійну систему вимірювання її рівня сформованості.

Традиційно, активізація пізнавальної активності розглядається у контексті вдосконалення методів і форм навчально-пізнавальної роботи студентів, спрямованих на їх активну та самостійну теоретичну та практичну діяльність на всіх етапах навчального процесу. Незважаючи на це, ми вважаємо, що активізація пізнавальної активності має відбуватися не лише в напрямку студента, але й в напрямку викладача. Це представляє собою систему взаємодії між суб'єктами всіх учасників навчально-виховного процесу, де результатом є розвивальне навчання. Це навчання, де акцент зроблений на самостійному пошуку, усвідомленні інформації та здатності використовувати знання у нових соціальних умовах. Таким чином, роль викладача, що несе навчальне навантаження, трансформується у роль дослідника та колеги. Психолого-педагогічним ефектом розвивального навчання є конструктивна взаємодія між

студентами та викладачами, а також особистісний підхід до студента під час вивчення навчальних дисциплін. Організація спільної навчальної діяльності передбачає спільну відповідальність за її успішність, що, в свою чергу, вимагає від учасників прояву пізнавальної активності.

Активізація процесу пізнавальної діяльності у навчальному середовищі може бути досягнута, коли викладач створює складні ситуації, що вимагають нестандартних рішень, тим самим змушуючи студентів задуматися над ними. Це спричиняє рефлексію і розвиток нових навичок, необхідних для досягнення поставлених цілей в змінних умовах. Тому вважається, що успішна пізнавальна діяльність студентів в навчальному процесі можлива лише за умови активізації їхньої особистості через застосування особистісно-орієнтованих методик навчання. Підтримка розвитку особистості, зокрема її творчих здібностей та самостійного визначення напрямків діяльності, сприяє збільшенню мотивації та задоволенню потреб, що впливає на саморозвиток [15].

Активне навчання в географії базується на принципах конструктивізму, де учні будують знання через власний досвід та взаємодію з навколишнім середовищем. Одним із ключових методів активного навчання є проблемне навчання, де учні стикаються з реальними географічними проблемами та шукають їхні рішення.

Ще одним ефективним методом є проектне навчання, де учні працюють у групах над проектами з географічної тематики. Наприклад, складання фізико-географічної характеристики рідного краю.

Активізація пізнавальної діяльності учнів є важливим завданням сучасної педагогіки. Розвиток цього процесу вимагає не лише врахування психологічних аспектів, але й впровадження ефективних управлінських стратегій. Використання індивідуалізації навчання, активних форм роботи та систематичного зворотного зв'язку допомагає стимулювати пізнавальну діяльність учнів та підвищує ефективність навчального процесу [25].

Таким чином, використання активних методів у навчанні географії є важливою складовою сучасної освіти. Вони дозволяють учням активно

залучатися до процесу навчання, розвивати критичне мислення та аналітичні навички. Реалізація активних методів у навчанні географії сприяє формуванню глибокого розуміння глобальних проблем та розвитку компетентностей, необхідних для успішного функціонування у сучасному світі.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ШКІЛЬНОГО КУРСУ «ГЕОГРАФІЯ» ДЛЯ 8 КЛАСУ

2.1. Методичні підходи до організації активного навчання географії в 8 класі

Важливу роль у процесі вивчення географії відіграють початкові уроки. На цих заняттях учнів слід знайомити із загальною структурою та цілями курсу, а також із основними матеріалами. Обговорюючи географічне положення України та її природні особливості, слід наголошувати на унікальності ландшафтів країни та значенні природних ресурсів для розвитку держави. Також акцентувати увагу на ключових географічних проблемах, які визначають напрямки подальшого вивчення курсу.

У даний час, у школах України набуває поширення практика використання інтерактивних методів навчання з географії. Основні характеристики інтерактивного методу включають:

- 1) встановлення взаємовідносин типу суб'єкт-суб'єкт між вчителем та учнями, де обидві сторони виступають як рівні учасники навчального процесу;
- 2) неперервну активну взаємодію між всіма учасниками класу;
- 3) процес спільного навчання, де учні діляться знаннями один з одним;
- 4) відсутність переваги якогось одного учасника або погляду у процесі навчання [20].

У 1980-х роках в країнах Західної Європи та Сполучених Штатів Америки активно розвивались і удосконалювались інтерактивні методи навчання, що мають велике значення і для вивчення географії у 8 класі. Важливим є дослідження, проведене Національним тренінговим центром у штаті Меріленд, США, яке підтвердило, що інтерактивні підходи до навчання значно підвищують

рівень засвоєння матеріалу учнями, що сталося завдяки тому, що такий підхід залучає не тільки розум, але й емоції та волю учнів (рис. 2.1.)

Рис. 2.1. Піраміда ефективності навчання (за [17])

Отже, як показано на рис. 2.1, при вивченні географії у 8 класі, ефективність засвоєння матеріалу є найнижчою при використанні традиційних пасивних методів навчання, таких як лекції (5%) та читання (10%). Натомість, найбільш ефективним методом є застосування знань учнями відразу після їх отримання, особливо коли це включає навчання інших учнів.

Активне навчання географії у 8 класі є ефективним способом залучення учнів до пізнавального процесу, що сприяє не тільки засвоєнню знань, але й розвитку навичок критичного мислення, самостійного пошуку інформації, а також комунікативних умінь. Використання активних методів навчання допомагає учням краще зрозуміти та запам'ятати матеріал, а також робить навчальний процес більш цікавим і мотивуючим.

Основними засобами географічного освітлення на уроках географії є шкільні підручники, довідники, атласи з географії, контурні карти, колекції географічних вправ, робочі зошити з географії та інше. Особлива увага

зосереджується на ключових географічних поняттях: природні ресурси, кліматичні зони, державні кордони, економічний розвиток, екологічні проблеми, культурні особливості регіонів [9].

Одним із ключових методів активного навчання є імітаційні методи, які включають ігрові та неігрові елементи. Ігрові методи, такі як дискусійні заняття, дидактичні ігри, та ділові ігри, дозволяють учням відтворити реальні життєві ситуації або професійну діяльність, сприяючи глибшому розумінню предмету. Неігрові методи, наприклад, аналіз проблемних ситуацій, мозкова атака, аукціон ідей, спонукають учнів до самостійного мислення, аналізу та пошуку креативних рішень.

Практикою доведено, що високу ефективність мають уроки, на яких використовуються прийоми коментованого читання підручника, робота з текстами підручників та посібників, історичними документами, малюнками, дидактичними вправами. Зустрічі з історією не можуть обійтися без звернення до історії рідного краю. Діти повинні розуміти не лише загальні історичні процеси, а й вміти локалізувати їх.

Досвід показує, що особливо ефективними є географічні уроки, на яких застосовуються методи аналізованого читання підручника, робота з текстовим матеріалом підручників і довідників, картографічними матеріалами, ілюстраціями та дидактичними завданнями. Знайомство з географією не обходиться без уваги до особливостей рідного краю. Учні мають не тільки засвоювати знання про загальні географічні процеси, а й навчитися розпізнавати їх у локальному контексті.

Одним із методів підвищення активності та зацікавленості учнів у процесі навчання є застосування дидактичних ігор. Це інноваційний підхід до навчання, виховання та розвитку дітей, що сприяє підвищенню їхньої спостережливості, концентрації уваги, покращенню пам'яті, розвитку мислення, мовленнєвих здібностей та швидкості реакції. Дидактичні ігри є універсальним засобом, придатним для застосування при опрацюванні будь-якої теми. Сучасна

дидактика наголошує на значенні ігрових методів у навчанні як на засобі ефективної взаємодії між учителем та учнями та вдалий спосіб їх спілкування.

Використання ігрових методів у освітньому процесі сприяє підвищенню активності учнів у процесі навчання, стимулює їх зацікавленість у вивченому матеріалі, а також допомагає у засвоєнні знань, умінь і навичок з різних предметів [27].

Також ефективним способом підвищення рівня пізнавальної діяльності учнів у процесі вивчення шкільного курсу географії 8 класу є проведення навчальних досліджень.

У восьмому класі учні занурюються у вивчення фізико-географічних характеристик України, демографічних особливостей населення країни та світу в цілому. Освітній процес передбачає реалізацію широкого спектру практичних завдань, які допомагають поглибити знання учнів. Серед таких завдань: визначення маршрутів за допомогою топографічних карт і подальше їх аргументування, розрахунок місцевого і поясного часу через розв'язання географічних задач, аналіз впливу антропогенної діяльності на родючість ґрунтів у різних регіонах, вивчення природних об'єктів місцевості, де проживають учні, та детальна характеристика демографічної ситуації в Україні і її окремих областях.

Географічні дослідження, які включені в програму, варіюються за часом виконання і поділяються на короткострокові та довгострокові проекти. Короткострокові проекти можуть бути реалізовані як на одному з уроків, так і у вигляді домашнього завдання, наприклад, дослідження, спрямоване на виявлення змін у природному середовищі місцевості через антропогенний вплив. Це дає учням можливість не тільки краще зрозуміти вивчені теми, а й набути практичні навички роботи з географічною інформацією, картами, а також розвиває їх аналітичне мислення та здатність до самостійних досліджень.

Неімітаційні методи, як-от програмоване навчання і проблемні лекції, зорієнтовані на мотивацію пізнавальної діяльності, повідомлення навчальної інформації, формування та вдосконалення професійних умінь і навичок. Такі

методи сприяють кращому засвоєнню матеріалу через постановку проблеми та пошук шляхів її розв'язання.

Здобуті учнями знання з географії мають сприяти розширенню їхнього логічного мислення та вдосконаленню здібностей і навичок географічного аналізу [8].

При плануванні занять з географії, варто зосередити увагу на розвитку критичного мислення учнів та їх здібностях до незалежної роботи. Різноманітні форми уроків, такі як лекції, семінари, конференції, дебати, практичні заняття та інтегровані уроки, відіграють ключову роль у навчальному процесі [13].

Активне навчання також передбачає застосування різних форм організації навчального процесу, включаючи лекції з елементами інтерактиву, групову роботу, проектну діяльність, що спонукає учнів до взаємодії та обміну знаннями.

Застосування активних методів навчання на уроках географії також сприяє розвитку навичок критичного мислення, адже учні вчаться аналізувати інформацію, робити висновки, вирішувати проблеми, та працювати в команді. Вони стають активними учасниками навчального процесу, що збільшує їхню зацікавленість та мотивацію до навчання.

2.2. Використання інтерактивних методів та технологій у процесі вивчення географії

Інтерактивний режим навчання з географії означає активну співпрацю між учнями, де вони обмінюються знаннями, разом вирішують задачі та оцінюють дії, вчаться один від одного. Такий підхід забезпечує рівну участь учителя та учнів у процесі навчання. Відмінність інтерактивного навчання полягає у переході від практики до теорії, де практичний досвід стає основою для теоретичного осмислення (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Зіставлення традиційного й інтерактивного режиму організації навчально-пізнавальної діяльності учнів з географії у різних аспектах [19]

Традиційний режим	Інтерактивний режим
<i>Організаційний аспект:</i>	
<ul style="list-style-type: none"> - Структурована діяльність учнів - Один веде монолог - Обмежене спілкування - Тиша під час індивідуальної роботи - Сталі місця учнів 	<ul style="list-style-type: none"> - Гнучкість у діяльності учнів - Всі активно беруть участь - Вільне спілкування - Допустимий робочий шум - Зміна місць учнів
<i>Дидактичний аспект:</i>	
<ul style="list-style-type: none"> - Вчить кваліфікований вчитель - Єдиний темп навчання - Обмежена самостійність - Мінімальна співпраця - Розділення теорії та практики 	<ul style="list-style-type: none"> - Учні вчать одне одного - Індивідуальний темп навчання - Сприяння самостійності - Співпраця як ключовий елемент - Тісне поєднання теорії та практики
<i>Розвивальний аспект:</i>	
<ul style="list-style-type: none"> - Єдині вимоги для всіх, орієнтація на середнього учня - Не розвивається навичка аргументації - Відсутність навичок взаємного навчання 	<ul style="list-style-type: none"> - Вимоги враховують індивідуальність учнів - Учні вчаться аргументувати та вести дискусії - Розвиток здатності пояснювати географічний матеріал
<i>Виховний аспект:</i>	
<ul style="list-style-type: none"> - Індивідуальна робота учнів - Неформування групового духу 	<ul style="list-style-type: none"> - Колективна робота, як з колегами - Виховання взаємопідтримки і групової згуртованості

Використання інтерактивного методу навчання географії мотивує учнів ділитися знаннями та навичками з однокласниками, ефективно обмінюватися інформацією. Учень стає активним учасником навчального процесу, де він не тільки отримує, але й передає здобуті знання іншим. Навчання в інтерактивному режимі характеризується такими етапами:

- 1) Виявлення та інтеграція нової географічної інформації з уже відомою.
- 2) Глибоке розуміння вивченого матеріалу.
- 3) Поділ отриманих знань з товаришами шляхом:

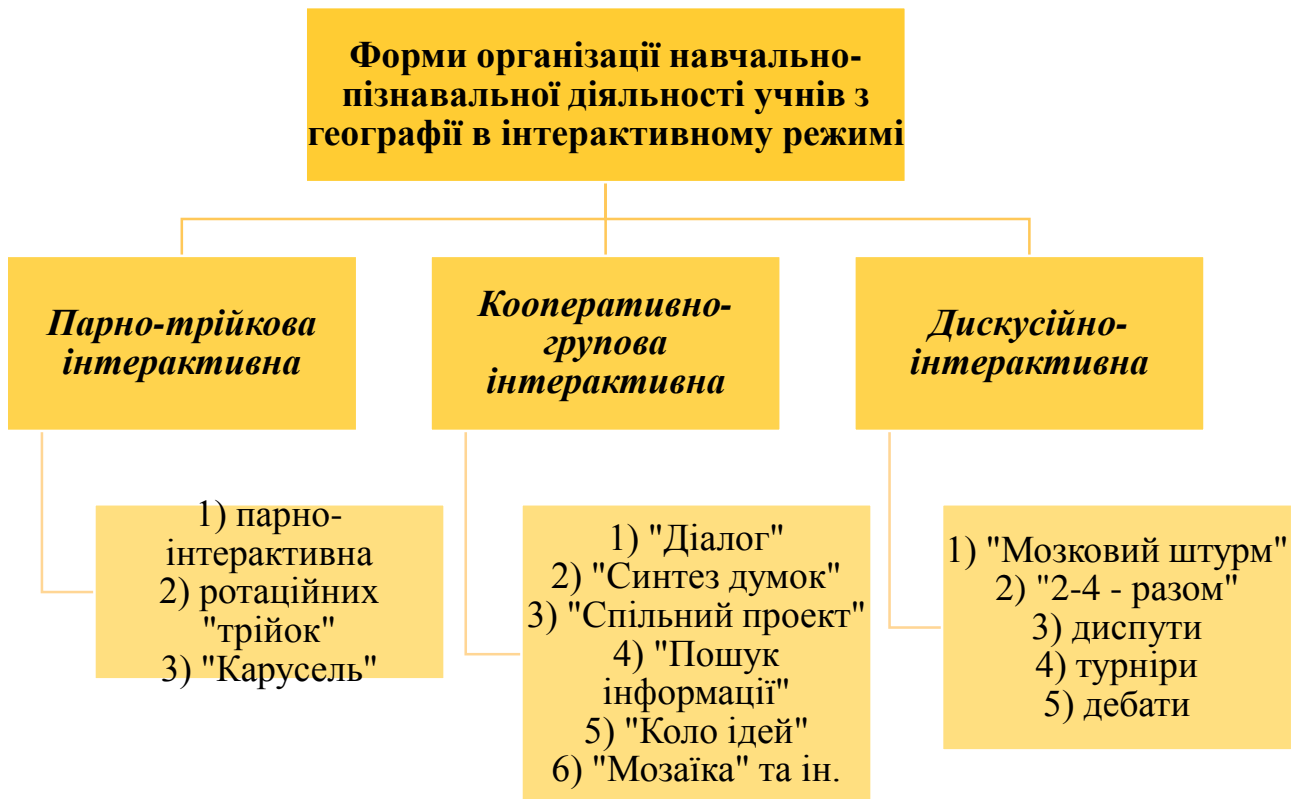
- переформулювання інформації на більш зрозумілу мову;
- власного інтерпретування географічних даних, аналіз причинно-наслідкових зв'язків;
- роботи з прогнозами на основі аналізу тенденцій [21].

Такий підхід робить учня і вчителя рівними партнерами у навчальному процесі, де вчитель забезпечує оптимальні умови для розвитку аналітичних та креативних здібностей учнів, особливо на уроках географії.

Слід підкреслити, що в арсеналі ключових географічних навичок учнів особливе місце займає комунікаційна компетентність. Вона спрямована на розвиток здібностей учнів до продуктивного обміну географічними даними у форматі діалогу чи полілогу. Інтерактивні методи навчання, що опираються на комунікаційний підхід у навчанні географії, мають на меті:

- 1) стимулювання критичного та логічного мислення учнів;
- 2) розвиток навичок активного слухання, вираження власних ідей та їх обґрунтованої захисту;
- 3) навчання учнів аналізувати та враховувати думки інших, порівнюючи їх із власними поглядами;
- 4) формування у школярів високих стандартів мовленнєвої культури та важливих цінностей демократичного суспільства, як-от толерантність, визнання культурної різноманітності та прийняття множинності думок [17].

Використання комунікативної моделі в навчанні географії активізує учнів, дає їм можливість висловлюватися, відстоювати свої думки, набувати навичок публічних виступів та ефективної взаємодії. Особливо слід виділити застосування ситуативного моделювання через ігрове відтворення життєвих ситуацій, що сприяє вирішенню проблем і пошуку компромісів. В інтерактивному навчанні географії вирізняють основні форми взаємодії, зокрема парно-трійкову, кооперативну і дискусійну, кожна з яких має свої підтипи (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Основні типи й види форм організації навчально-пізнавальної діяльності учнів з географії в інтерактивному режимі [19]

Інтерактивні методи навчання географії у 8 класі включають роботу в парах або групах по троє з можливістю зміни складу, що дозволяє учням одночасно працювати над однаковими завданнями, активно обмінюватися інформацією і розв'язувати проблеми спільно. Види такої взаємодії включають: парну роботу з рольовими завданнями, як-от інтерв'ю чи допомога в підготовці до тестів, та роботу в «ротаційних трійках», де учні разом аналізують і обговорюють новий матеріал. Інтерактивна «Карусель» передбачає переміщення учнів між групами для різних поглядів на проблемне питання і формування нових відповідей у зміненому складі груп.

Інтерактивна методика «Карусель» слідує принципам роботи в змінних «трійках», але здійснює ротацію учнів у парах, що особливо підходить для малих класів. У випадках, коли потрібно залучити весь клас до вирішення спільного

завдання, використовують групову інтерактивну форму, утворюючи кілька малих робочих груп. Для складних завдань формуються експертні групи із здібних учнів. Під час роботи групи використовують різні ресурси, включаючи карти та Інтернет, для підготовки відповідей. По закінченню відведеного часу, кожна група представляє свої висновки, а експерти формують узагальнену відповідь, яка обговорюється та занотовується учнями.

Для організації ефективної групової роботи з географії, вчитель слідує такому алгоритму:

1. Формування мікрогруп по 5-6 осіб, щоб забезпечити ефективне обговорення.
2. Розміщення учнів у коло для кращої взаємодії.
3. Визначення ролей учасників: керівник для організації, секретар для записів, експерт для пошуку інформації, менеджер для контролю часу, доповідач для представлення результатів.
4. Давання кожній групі конкретного завдання з чіткими інструкціями.
5. Пояснення системи оцінювання роботи мікрогруп.
6. Підсумковий аналіз та оцінювання результатів роботи груп [14].

В інтерактивному навчанні географії важливу роль відіграє співпраця учнів у мікрогрупах: від виконання завдань до презентації та узгодження результатів. Серед ключових методів вирізняються «Діалог», «Синтез думок», «Спільний проект» та інші. У «Діалозі» учні разом знаходять рішення через взаємоповагу до думок інших, уникаючи конфліктів. «Синтез думок» передбачає обмін ідеями між групами та їх подальше обговорення, формуючи загальний звіт. «Спільний проект» об'єднує клас навколо різних аспектів однієї проблеми, результати якого оцінюються всіма учасниками.

«Пошук інформації» як інтерактивна діяльність передбачає командний пошук нової географічної інформації у мікрогрупах для доповнення матеріалу уроку або домашнього завдання, що закінчується відповідями на конкретні запитання. Ця методика спрямована на розширення, поглиблення і узагальнення знань учнів.

«Коло ідей» має на меті розв'язання складних питань і залучення учнів до обговорення. Тут учні у мікрогрупах працюють над різними аспектами одного проблемного завдання. По завершенню, кожна група представляє частину рішення, забезпечуючи послідовне обговорення кожного аспекту, щоб уникнути повторення ідеї.

Інтерактивна методика «Мозаїка» застосовується на уроках географії для ефективного засвоєння об'ємного матеріалу за короткий час. Учні працюють у міні-групах, де обмінюються інформацією та накопичують знання, рухаючись між різними групами. Процес включає:

1. Вибір навчального матеріалу: фрагменти тексту, карти, інформаційні пакети для кожної групи.
2. Підготовка карток для формування мікро- та експертних груп.
3. Розділення учнів на мікрогрупи за номерами, в кожній - від 3 до 5 учнів.
4. Видання мікрогрупам навчальних матеріалів і завдань, наприклад, про природні зони Африки
5. Створення експертних груп з різнокольоровими картками, де кожен стає експертом у певній області.
6. Обговорення у експертних групах за профільними питаннями, як-от клімат, флора та фауна Африки.
7. Виконання завдань експертами, таких як аналіз клімату, ґрунтів, рослинності, тваринного світу Африки, економічної діяльності та екологічних проблем [12].

Учасники мікрогруп спочатку діляться зібраною інформацією, а потім, використовуючи підручники, атласи та додаткові матеріали від вчителя, глибше вивчають конкретну тему. Кожен займається власним аспектом цієї теми, щоб поділитися вивченим з іншими в групі. Наприклад, «кліматологи» аналізують кліматичні умови різних зон, тоді як «ґрунтознавці» зосереджуються на ґрунтах Африки, вивчаючи їх типи, властивості та родючість. Такий підхід перетворює членів груп на експертів у вибраній сфері. Інтерактивні методи, такі як

«Мозковий штурм», спільні проекти, дискусії, турніри та дебати, підтримують активне і публічне обговорення різних питань.

Інтерактивний метод «Мозковий штурм» ефективно застосовується у географії для знаходження рішень проблем. Цей метод мотивує учнів до креативності і вільного висловлення ідей. Головна мета - згенерувати максимум ідей від учнів за короткий час. Процес включає:

- 1) Вчитель представляє географічну проблему;
- 2) Учні активно пропонують ідеї, які візуалізуються без оцінювання;
- 3) Усі ідеї записуються, сприяючи креативному мисленню;
- 4) Учні аналізують і удосконалюють ідеї одне одного;
- 5) Визначаються кращі рішення та робляться висновки [5].

Інтерактивна методика «2-4 – разом» полягає у спільному розв'язанні географічних проблем учнями через обговорення в парах, а потім у четвірках, де вони обирають ключові аспекти для презентації класу, уникаючи повторень. Оригінальні ідеї фіксують на дошці та в зошитах.

Диспути з географії влаштовуються навколо проблем із різними точками зору. Успіх диспутів залежить від теми та ретельного планування вчителем. Важливими є правила ведення дискусій, активна участь учнів та вміння аргументовано обговорювати географічні питання.

Основи проведення диспутів включають: обмін думками, наявність спірного питання, публічність, діалогову форму спілкування та використання навчальних засобів для наочності. У диспуті мають брати участь щонайменше дві сторони з протилежними думками.

На уроках географії в 8 класі все частіше використовуються інтерактивні методи, такі як дебати, турніри, що вимагають активної підготовки від як учнів, так і вчителів. Такі методи базуються на взаємній взаємодії, обміні знаннями та спільному вирішенні проблем. Географічні диспути та турніри, хоч і мають схожі риси, різняться за цілями та організацією. Дебати, як один з найскладніших видів інтерактивної діяльності, передбачають глибоке розуміння теми та здатність до співпраці. У дебатах учні захищають протилежні погляди, що вимагає від них

ретельної аргументації своєї позиції. Застосування таких форм навчання, включно з дебатами, турнірами, та диспутами, підвищує інтерактивність та ефективність навчального процесу з географії.

2.3. Практичні приклади уроків з активізацією пізнавальної діяльності

У сучасному світі, де швидкість змін і потік інформації зростає з кожним днем, освіта набуває нового значення. Такий підхід стосується не лише набуття знань, а й вміння аналізувати, зв'язувати факти, розуміти причинно-наслідкові зв'язки та застосовувати знання на практиці. Особливо це стосується вивчення географії в школах, де практичне застосування отриманих знань відіграє ключову роль у формуванні усвідомленого ставлення до світу навколо нас.

Навчальна програма з географії, розроблена з метою не тільки дати учням теоретичні знання, а й активізувати їхню пізнавальну діяльність через різноманітні практичні завдання та дослідження.

Потреба у глибоких змінах у сфері освіти виникла через швидке розповсюдження глобалізації та інформатизації в сучасному світі, що призвело до значного збільшення обсягу доступної інформації, внаслідок чого суспільство зіткнулося з необхідністю засвоєння нових знань, умінь та компетенцій.

Завданням є навчити учнів орієнтуватися в соціально-економічних, суспільно-політичних та екологічних процесах і подіях. Частина географічних досліджень пропонується учням оновленою шкільною програмою.

Залучення дослідницької роботи до програми з географії, як це передбачено оновленим Державним стандартом освіти, відіграє ключову роль у сучасному процесі навчання. Географічні дослідження не просто доповнюють традиційне викладання; вони відкривають перед учнями широкі можливості для активізації їхньої навчальної діяльності. Такий підхід дозволяє учням не лише глибше зануритися в предмет, а й розвивати навички критичного мислення, аналітичних здібностей та самостійності [24].

Виконання географічних досліджень спонукає учнів до самостійного пошуку інформації, її аналізу та синтезу, формуючи при цьому їхню здатність критично оцінювати отримані дані, що сприяє не тільки засвоєнню нових знань, але й розвитку умінь, які будуть корисними учням у майбутньому житті, незалежно від їхнього професійного шляху.

Дослідницька діяльність на уроках географії відкриває перед учнями великий простір для творчості та ініціативи. Вони мають можливість вибирати теми досліджень, що їх цікавлять, формулювати гіпотези та перевіряти їх, використовуючи різноманітні методи збору та аналізу даних. Такий підхід не тільки робить процес навчання більш захопливим і динамічним, але й сприяє формуванню відповідального ставлення до навчальної роботи, адже результати досліджень часто представляються у формі презентацій або звітів для ширшої аудиторії.

Включення дослідницької роботи у програму з географії також сприяє розвитку комунікативних навичок учнів. Працюючи над проектами в групах, вони вчаться ефективно спілкуватися один з одним, обговорювати проблеми, ділитися ідеями та досягати спільних рішень, що, у свою чергу, зміцнює відчуття товариства та колективної відповідальності за кінцевий результат.

Один з таких прикладів – створення власних мап за допомогою доступних онлайн інструментів, таких як Google Earth. Учні можуть досліджувати різні регіони світу, визначати їхні природні умови, населення, господарську діяльність та вплив людини на природу. Такі проекти не тільки розвивають картографічну грамотність, але й стимулюють інтерес до вивчення нових територій і культур [23].

Вивчення географії України у 8 класі дає можливість для реалізації місцевих дослідницьких проектів. Учні можуть досліджувати історичні, культурні, екологічні аспекти рідного краю, вивчати вплив природних ресурсів на розвиток господарства та життя людей. Такий підхід допомагає учням краще зрозуміти значення своєї місцевості в загальнодержавному і глобальному контекстах.

Вже згадані технології геоінформаційних систем (ГІС), теж неабияк активізують пізнавальну діяльність учнів на уроках. Наприклад, у 8 класі ГІС можна використати під час вивчення теми «Природні зони України», що відкриє перед учнями захопливий світ сучасної географії. Він розкриває глибину і різноманіття природних ландшафтів країни, водночас демонструючи потужність цифрових технологій у дослідженні природи. Такий урок стає містком між традиційним вивченням географії та новітніми методами аналізу та презентації даних, відкриваючи учням шлях до глибшого розуміння природних процесів та їхнього значення.

Під час уроку учні поділяються на групи, кожна з яких займається вивченням окремої природної зони України: степу, лісостепу, лісів, гір та боліт. Використання ГІС-платформ дозволяє їм зануритися в процес вивчення з неймовірною деталізацією, аналізуючи супутникові знімки, картографічні дані та статистичну інформацію. Учні визначають межі кожної природної зони, вивчають кліматичні характеристики, типи ґрунтів, особливості флори та фауни [10].

У 9 класі, коли учні вивчають географію України і світове господарство, великий потенціал мають проекти, спрямовані на аналіз економічних, соціальних та екологічних процесів в світі. Наприклад, вивчення глобальних ланцюгів поставок, аналіз міжнародної торгівлі та її вплив на економіку України, дослідження проблеми зміни клімату і шляхів її розв'язання на міжнародному рівні, що не тільки розширює кругозір учнів, але й розвиває критичне мислення та вміння аналізувати складні соціально-економічні явища.

Наприклад, під час вивчення теми «Первинний сектор економіки» у 9 класі, можна провести з учнями дослідження «Роль України у світовому аграрному виробництві». Учні ділять на групи, кожна з яких отримує завдання проаналізувати певну групу аграрних продуктів. Вони користуються доступними онлайн ресурсами, щоб дізнатися про сучасні обсяги виробництва, експортні потоки та основних світових конкурентів України у вибраних сегментах. В результаті дослідження учні заповнюють таблицю (табл. 2.2). В

таблиці учні заповнюють обсяги виробництва та експорту за останній рік, використовуючи дані з офіційних джерел, а також вказують основні країни, що імпортують ці культури з України. Аналізуючи дані, учні повинні виявити тенденції, визначити, як зміни клімату можуть впливати на аграрний сектор, та обговорити можливі стратегії адаптації.

Таблиця 2.2

Шаблон таблиці для виконання дослідження «Роль України у світовому аграрному виробництві» у 9 класі [складено автором]

ТОП-5 експортних культур України			
Культура	Обсяг виробництва, МЛН ТОН	Обсяг експорту, МЛН ТОН	Основні країни-імпортери
Пшениця			
Кукурудза			
Соняшник			
Ячмінь			
Соя			

Урок завершується обговоренням, під час якого кожна група презентує свої висновки та пропозиції щодо стратегій адаптації аграрного сектора до змін клімату, що дозволяє учням не тільки краще зрозуміти сучасні виклики, з якими стикається аграрний сектор, але й розвинути навички критичного мислення, публічних виступів та командної роботи.

У такий спосіб, урок «Роль України у світовому аграрному виробництві» стає не лише засобом навчання, а й платформою для активної взаємодії учнів, де вони мають можливість застосувати теоретичні знання на практиці, досліджуючи реальні дані та виробляючи власні ідеї та висновки.

Таким чином, залучення учнів до практичної діяльності, використання інтерактивних методів навчання, таких як проектна робота, рольові ігри, дебати, онлайн-вікторини та ігри, дозволяє не тільки глибше засвоїти теоретичний матеріал, а й навчитися застосовувати знання на практиці, розвивати комунікативні навички та вміння працювати в команді. Такий підхід перетворює

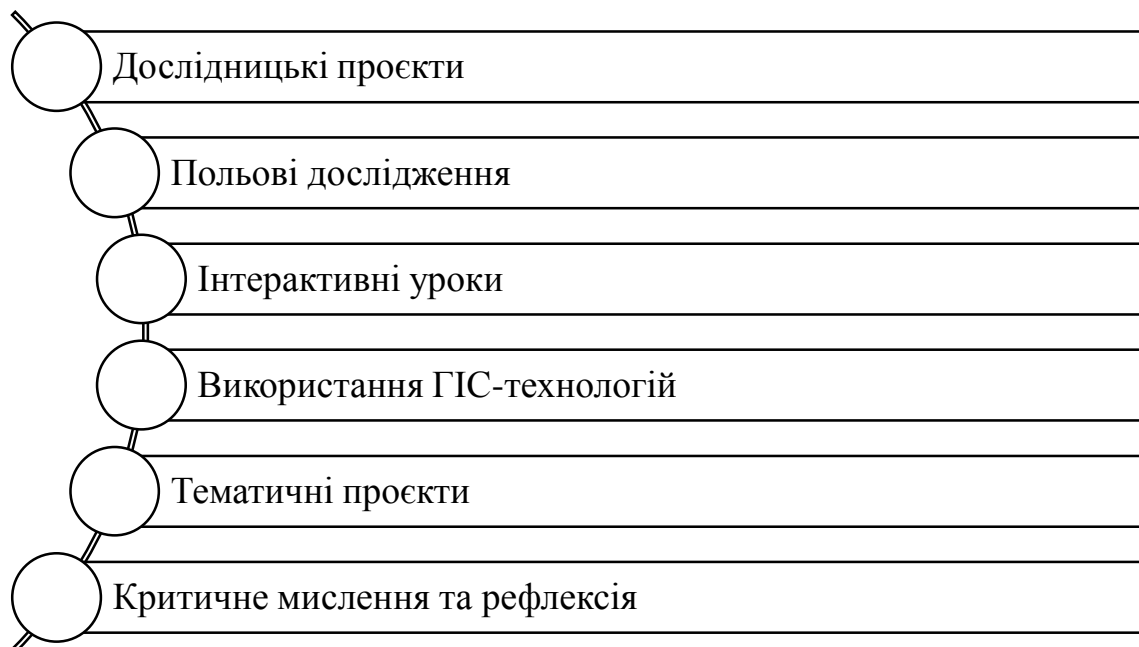
процес навчання на захопливу подорож, під час якої кожен учень має можливість відкрити для себе щось нове і зробити свій внесок у вивчення географії.

РОЗДІЛ 3. ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ З ГЕОГРАФІЇ ДЛЯ УЧНІВ 8 КЛАСУ

3.1. Можливості впровадження активного навчання географії в 8 класі

Активне навчання географії в 8 класі, під час вивчення курсу «Україна у світі: природа, населення», пропонує низку інноваційних підходів до викладання. Курс, призначений для загальноосвітніх шкіл України, включає 70 академічних годин з розрахунку 2 години на тиждень, і відкриває широкі можливості для впровадження активних методів навчання. Він зосереджений на детальному вивченні природних, соціальних та економічних аспектів України у контексті світових процесів, акцентуючи на критичному мисленні, розвитку дослідницьких навичок та громадянській активності учнів.

Програма пропонує різні методи та форми роботи, що сприяють активізації навчального процесу (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Інтеграція активного навчання при вивченні географії у 8 класі

[складено автором]

Учні мають можливість проводити власні дослідження на тему географічних особливостей України, що сприяє розвитку аналітичних навичок та вміння працювати з різними джерелами інформації (табл. 3.1). Учні можуть дослідити історію вивчення географії України, використовуючи як приклади роботи Геродота, Гійома Боплана, Степана Рудницького. Результати досліджень представляються у вигляді презентацій або наукових постерів.

Таблиця 3.1

Перелік учнівських досліджень, передбачених програмою з географії для курсу «Україна у світі: природа та населення» у 8 класі [складено автором]

Тема	Тематика досліджень
Топографічні карти	Прокладання маршрутів за топографічною картою та їх обґрунтування
Україна на політичній карті Європи і світу	Порівняльна оцінка географічного розміщення України з країнами світу (2-3 на вибір)
Україна на карті годинних поясів	Планування маршруту мандрівки країнами світу з визначенням різниці в часі в них порівняно з київським
Рельєф, тектонічна та геологічна будова, мінеральні ресурси	Встановлення за картами (тектонічною, геологічною, фізичною) зв'язків між тектонічною, геологічною будовою, рельєфом та корисними копалинами
Клімат і кліматичні ресурси	Прогнозування погоди за народними прикметами та порівняння з прогнозом в інтернет-джерелах, ЗМІ
Ґрунти та ґрунтові ресурси	Вплив людини на родючість ґрунтів своєї місцевості
Ландшафти України	Ландшафти своєї місцевості у світі, що мають схожість із ландшафтами України Виявлення ландшафтів у світі, що мають схожість із ландшафтами України
Природокористування	Вплив компонентів природи на здоров'я людини. Зміни природи своєї місцевості під впливом діяльності людини.

Навчальна програма включає можливість проведення екскурсій та польових досліджень, дозволяючи учням безпосередньо спостерігати за природними об'єктами, вивчати їх особливості на власному досвіді. Організація

екскурсії до місцевого географічного об'єкту (наприклад, річки, лісу або степу) з метою вивчення його особливостей. Учні можуть збирати зразки води для аналізу, вивчати типи рослинності або проводити орієнтування за допомогою карт.

Застосування інтерактивних технологій та методів навчання, таких як робота в малих групах, дебати, ігрові методи, дозволяє залучити учнів до активної участі в навчальному процесі, стимулюючи їхню інтерес до предмета.

Використання ігрових методик, таких як географічний квест або рольові ігри, де учні виступають у ролях дослідників або експертів з певних географічних питань, що дозволяє учням краще зрозуміти матеріал через активну участь.

Знайомство учнів з основами геоінформаційних систем та можливістю використання цифрових карт допомагає формувати навички роботи з сучасними технологічними інструментами.

Учні можуть використовувати базові ГІС-платформи для аналізу географічних даних, наприклад, для вивчення змін природного ландшафту їхньої місцевості або для планування маршрутів екскурсій.

Розробка та презентація проєктів на задані теми сприяє розвитку комунікативних навичок учнів, навичок роботи в команді, а також уміння публічно виступати і захищати власну точку зору.

Учні можуть розробляти проєкти на тему, наприклад «Вплив кліматичних змін на природу України», збираючи інформацію про місцеві кліматичні особливості та їх зміни протягом останніх років.

Осмислення та аналіз отриманої інформації, вміння ставити запитання, критично мислити та аргументувати власну думку, є ключовими аспектами, на яких акцентує програма.

Наприкінці теми про водні ресурси України, можна провести дебати на тему «Використання та охорона водних ресурсів України», де кожна група учнів виступає з певною позицією, аргументуючи її на основі набутих знань.

Отже, програма географії для 8 класу «Україна у світі: природа, населення» створює міцну основу для впровадження активного навчання, забезпечуючи учням не тільки знання, але й важливі життєві навички. Вона сприяє розвитку самостійності, критичного мислення, комунікативних навичок, а також формує глибоке розуміння географічних процесів і явищ. Такий підхід не тільки робить навчання більш захоплюючим та ефективним, але й сприяє формуванню відповідального ставлення до навколишнього середовища та потреб суспільства.

3.2. Оцінка мотивації та інтересу учнів до вивчення географії через застосування активних методів

Методом оцінки було обрано опитування у форматі Google Forms. Опитування на тему «Оцінка мотивації та інтересу учнів до вивчення географії через застосування активних методів» було проведено серед старшокласників 10-11 класів Самари-Оріхівського ліцею Самарівської сільської ради Ковельського району Волинської області. Дослідження мало на меті зібрати думки та оцінки учнів щодо застосування активних методів навчання на уроках географії, а також з'ясувати, як ці методи впливають на їхню мотивацію та інтерес до предмету.

В опитуванні взяло участь 44 учні, що дало можливість отримати представницьку вибірку думок з цього питання (табл. 3.2). Результати опитування передбачаються використовувати для покращення процесу навчання географії в ліцеї, зокрема через оптимізацію використання активних методів навчання з метою збільшення мотивації та інтересу учнів до предмета.

Результати опитування, проведеного серед учнів 10-11 класів щодо застосування активних методів навчання на уроках географії, виявили різноманітні відгуки (рис. 3.2.).

Таблиця 3.2

Очікувані результати запитань опитування [складено автором]

№	Запитання	Очікувані результати
1	Як часто на уроках географії використовуються активні методи навчання?	Учнів запитують про те, наскільки часто під час уроків географії застосовуються активні методи навчання, такі як проектна робота, польові дослідження, ігри, дебати тощо. Допоможе зрозуміти, наскільки інтегровані ці методи в навчальний процес.
2	Які активні методи навчання ви вважаєте найбільш захоплюючими та ефективними?	Учні мають можливість вказати, які конкретно активні методи навчання вони вважають найбільш захоплюючими та ефективними для вивчення географії. Дозволить ідентифікувати найпопулярніші та найбільш вподобані методи.
3	На вашу думку, як активні методи навчання впливають на ваш інтерес до географії?	Опитування досліджує, як активні методи навчання впливають на інтерес учнів до географії, чи здатні вони підвищити зацікавленість предметом та залучити увагу учнів.
4	Чи вважаєте ви, що активні методи навчання допомагають краще засвоювати матеріал?	Учнів запитують, чи допомагають активні методи навчання їм краще засвоювати навчальний матеріал, чи сприяють глибшому розумінню тем, що вивчаються.
5	Які труднощі ви відчуваєте під час участі в активних методах навчання?	Учні мають змогу поділитися своїми переживаннями щодо труднощів, які вони можуть відчувати під час участі в активних методах навчання, вказавши на можливі бар'єри або проблеми.
6	Чи хотіли б ви бачити більше активних методів на уроках географії?	На завершення, учнів питають, чи хотіли б вони бачити більше активних методів на уроках географії, що дозволяє оцінити загальний рівень підтримки цих методів серед учнівської аудиторії.

Більшість респондентів (18 учнів) зазначили, що активні методи навчання використовуються час від часу, що свідчить про періодичне застосування інтерактивних та дослідницьких підходів в освітньому процесі. Далі, 12 учнів відповіли, що активні методи використовуються часто, вказуючи на високий рівень інтеграції цих методів в навчальну програму для значної частини

опитаних. Водночас, 8 учнів зазначили, що такі методи застосовуються рідко, а 4 учні – що активні методи навчання присутні на уроках завжди. Лише 2 учні заявили, що ніколи не стикалися з активними методами на уроках географії.

Результати свідчать про те, що активні методи навчання мають місце в освітньому процесі цієї школи, хоча існує варіативність у частоті їх використання. Велика частина учнів має досвід застосування інтерактивних та дослідницьких методів навчання, що вказує на позитивну динаміку у використанні сучасних освітніх підходів. Втім, відсоток учнів, які вказали на рідкісне або відсутнє застосування таких методів, підкреслює необхідність подальшої інтеграції активних методів навчання для забезпечення більш захоплюючого та ефективного освітнього процесу.

Рис. 3.2. Відповіді респондентів [складено автором]

Серед найбільш популярних методів, використання ГІС-технологій зайняло перше місце з 30 голосами, що свідчить про високий інтерес учнів до сучасних технологічних інструментів у вивченні географії. Дослідницькі проекти також користуються великою популярністю, зібравши 28 голосів, що підкреслює бажання учнів займатися самостійними дослідженнями та розробкою власних проектів. Польові дослідження, які отримали 26 голосів, демонструють цінність безпосереднього спостереження та вивчення географічних об'єктів у природі. Інтерактивні уроки з 24 голосами вказують на важливість залучення учнів до активної участі в навчальному процесі через діалог, дискусії та взаємодію. Тематичні проекти та критичне мислення та рефлексія, зібравши відповідно 22 та 18 голосів, також мають значення для учнів, підкреслюючи бажання розвивати аналітичні навички та критично оцінювати навчальний матеріал. В цілому, результати опитування свідчать про широкий інтерес учнів до застосування активних методів навчання в процесі вивчення географії, що вимагає від викладачів зосередження на подальшому розвитку та інтеграції цих методів у навчальний процес.

Результати опитування показали, що більшість учнів позитивно ставляться до впливу активних методів навчання на свій інтерес до географії (рис. 3.3). Загалом, 20 респондентів зазначили, що активні методи значно підвищують їх інтерес до предмета, тоді як 18 учнів відчувають, що ці методи підвищують інтерес. Лише невелика кількість учнів, а саме 4, відчувають, що активні методи не впливають на їх інтерес до географії. Дуже мало учнів відповіли, що активні методи знижують або значно знижують їх інтерес до географії – по одному респонденту у кожній категорії. Результати свідчать про те, що активні методи навчання, як правило, сприймаються позитивно і мають хороший вплив на мотивацію учнів вивчати географію, збільшуючи їх зацікавленість і залученість у навчальний процес.

У результаті опитування, проведеного серед учнів 10-11 класів на тему впливу активних методів навчання на засвоєння матеріалу, більшість респондентів висловили позитивне ставлення. Зокрема, 24 учні абсолютно

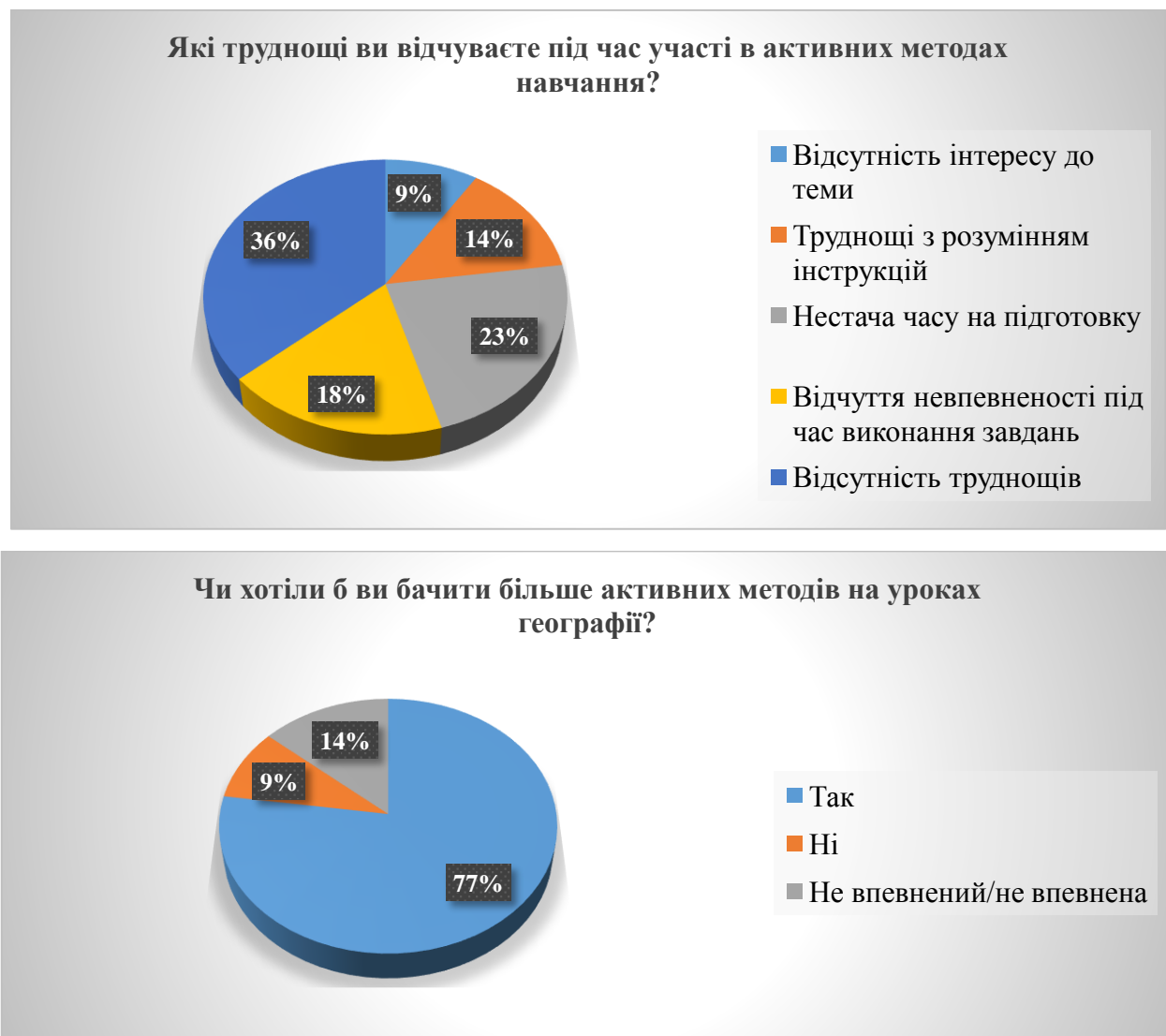
погодилися з тим, що активні методи сприяють кращому засвоєнню матеріалу, тоді як 15 учнів відповіли, що скоріше згодні з цим твердженням. Троє учнів залишилися невпевненими у впливі активних методів на навчальний процес. Тільки один учень висловив скоріше негативну думку, а ще один – зовсім не погодився з тим, що активні методи допомагають у навчанні.

Рис. 3.3. Відповіді респондентів [складено автором]

Таким чином, загальні результати свідчать про сильну підтримку використання активних методів навчання серед учнів, оскільки більшість вважає їх ефективними для кращого засвоєння навчального матеріалу.

В результаті опитування, проведеного серед учнів 10-11 класів на тему активних методів навчання з географії, виявилось, що більшість опитаних вважають ці методи корисними для кращого засвоєння матеріалу (рис. 3.4). Учні поділилися думками щодо труднощів, з якими вони стикаються під час участі в таких активностях. Найбільше викликів було пов'язано з нестачею часу на підготовку, що зазначили 10 респондентів. Відчуття невпевненості під час виконання завдань висловили 8 учнів, що також вказує на певну занепокоєність серед студентів щодо своїх здібностей впоратися з поставленими завданнями. Труднощі з розумінням інструкцій виявили 6 опитаних, а відсутність інтересу до теми була зазначена 4 учнями.

Рис. 3.4. Відповіді респондентів [складено автором]

При цьому, 16 учнів зазначили, що не відчують жодних труднощів під час участі в активних методах навчання, що свідчить про позитивне сприйняття та адаптацію до таких форм навчальної діяльності значною частиною опитаних. Результати вказують на важливість подальшого аналізу та адаптації активних методів навчання до потреб учнів, з метою зменшення викликів та підвищення ефективності їх застосування у навчальному процесі.

Результати опитування, проведеного серед учнів 10-11 класів на тему застосування активних методів навчання на уроках географії, виявили сильну підтримку цих методів з боку учнівської аудиторії. Більшість респондентів, а саме 34 учні з 44, висловили бажання бачити більше активних методів навчання в процесі викладання географії, що свідчить про високий рівень зацікавленості та мотивації серед учнів (рис. 3.4). Лише 4 учні не підтримали ідею збільшення використання активних методів, тоді як 6 респондентів не були впевнені у своїй відповіді, що може вказувати на необхідність додаткової інформації або досвіду з цих методів. Загалом, результати підкреслюють позитивне ставлення учнів до активного навчання і вказують на значний потенціал для його подальшої інтеграції в навчальний процес з географії.

3.3. Рекомендації щодо подальшого вдосконалення процесу активного навчання географії

Активне навчання географії виявляється особливо значущим у контексті сучасної освітньої парадигми, яка акцентує на розвитку критичного мислення, самостійності та практичних навичок учнів. Опитування, проведене серед учнів 10-11 класів, демонструє високий рівень інтересу та підтримку активних методів навчання, що надає цінну інформацію для розробки рекомендацій щодо вдосконалення процесу активного навчання географії.

Сприйняття активних методів навчання учнями як ефективного інструменту для засвоєння географічних знань має бути враховане при

плануванні навчального процесу. Рекомендується збільшити використання таких методів, як дослідницькі проєкти, польові дослідження, робота з ГІС-технологіями, що допоможе учням не лише краще зрозуміти предмет, але й розвинути важливі життєві навички (рис. 3.5).

Рис. 3.5. Рекомендації щодо подальшого вдосконалення процесу активного навчання [складено автором]

Важливою умовою ефективного застосування активних методів є диференціація навчання, яка враховує індивідуальні особливості та потреби учнів, включаючи адаптацію завдань за складністю, забезпечення додаткової підтримки та ресурсів для учнів, які відчувають труднощі, та розширення можливостей для тих, хто шукає більш глибокого розуміння матеріалу.

Активне впровадження цифрових технологій та онлайн ресурсів може значно збагатити процес навчання географії, включаючи використання електронних карт, ГІС-технологій для аналізу географічних даних, створення

віртуальних екскурсій та інших інтерактивних завдань, що дозволяють учням досліджувати географічні явища в новому світлі.

Робота в малих групах або парах під час проведення дослідницьких проєктів та інших активних вправ сприяє не тільки покращенню засвоєння матеріалу, але й розвитку навичок комунікації, колаборації та критичного мислення. Вчителям варто стимулювати таку взаємодію, надаючи учням чіткі інструкції та керівництво для ефективної групової роботи.

Важливим аспектом вдосконалення активного навчання є систематичне оцінювання та надання конструктивного зворотного зв'язку учням. Це допоможе їм усвідомити свої успіхи та області для подальшого розвитку, а також зміцнить їхню мотивацію до навчання.

Розвиток навчальних проєктів та тем, що враховують інтереси та запитання учнів, може значно підвищити їхню зацікавленість і вклад в процес навчання. Активне залучення учнів до вибору тем досліджень або проєктів сприятиме більш глибокому та осмисленому засвоєнню матеріалу.

Удосконалення процесу активного навчання географії також вимагає міжпредметної інтеграції, що дозволяє учням бачити зв'язки між різними дисциплінами та розуміти комплексність світових явищ. Наприклад, інтеграція географії з історією, біологією або економікою може допомогти учням краще зрозуміти причини та наслідки кліматичних змін, глобальні економічні процеси та історичний розвиток регіонів. Такий підхід забезпечує більш глибоке та системне розуміння предмета.

Ефективне впровадження активного навчання вимагає відповідного навчального середовища, яке стимулює допитливість та креативність учнів. Наприклад, організація класної кімнати, що заохочує групову роботу та взаємодію, наявність необхідних матеріалів та ресурсів для проведення досліджень та експериментів, а також доступ до цифрових інструментів та Інтернету для пошуку інформації та роботи з онлайн-ресурсами.

Важливим аспектом вдосконалення активного навчання є постійний професійний розвиток вчителів. Організація семінарів, тренінгів та майстер-

класів, спрямованих на обмін ефективними практиками та методиками, допоможе педагогам розвивати свої навички та адаптувати новітні підходи до викладання географії. Також корисним буде створення професійних спільнот вчителів географії для обміну досвідом та матеріалами.

Регулярний збір зворотного зв'язку від учнів щодо ефективності та зацікавленості у використанні активних методів навчання є ключовим для їх подальшого вдосконалення. Анкетування, інтерв'ю та неформальні бесіди можуть допомогти вчителям краще розуміти, які методи є найбільш мотивуючими та зацікавлюючими для учнів, а також ідентифікувати аспекти, які потребують удосконалення або адаптації.

ВИСНОВКИ

У рамках виконання дипломної роботи на тему «Активізація пізнавальної діяльності у процесі вивчення шкільного курсу Географія для 8 класу» було проведено комплексний аналіз теоретичних та практичних аспектів активізації пізнавальної діяльності учнів. Робота мала на меті вивчення та реалізацію методів, які сприяють підвищенню ефективності освітнього процесу з географії у 8 класі.

Було детально розглянуто основні поняття активного навчання та методи, що застосовуються для активізації пізнавальної діяльності, включаючи проблемні запитання, інтерактивні вправи та проектну діяльність. Такий підхід сприяє залученню учнів та мотивації до вивчення предмета.

Встановлено, що активізація пізнавальної діяльності позитивно впливає на розвиток критичного мислення та самостійності учнів, що є ключовими компетенціями в сучасному освітньому процесі.

Аналіз практичної реалізації активних методів навчання на прикладах конкретних уроків показав, що інтерактивні методи та застосування новітніх технологій значно покращують залучення та утримання уваги учнів.

Результати оцінювання мотивації та інтересу учнів до географії підтвердили високу ефективність активних методів навчання. Учні виявляли більш високий рівень задоволення та зацікавленості в процесі навчання, що сприяло кращому засвоєнню матеріалу.

На основі проведеного дослідження були сформульовані рекомендації для педагогів щодо застосування та адаптації активних методів навчання, які мають на меті подальше покращення якості освітнього процесу.

Також було виявлено, що ефективна інтеграція активних методів вимагає від педагогів не лише знання та уміння їх застосування, але й здатності до гнучкого підходу у виборі методик залежно від конкретної теми уроку та індивідуальних особливостей учнів. Виявилось важливим забезпечення

навчального середовища, яке сприяє активній участі учнів, включаючи достатні ресурси для індивідуальної та групової роботи.

Таким чином, значущість активізації пізнавальної діяльності у процесі вивчення шкільного курсу географії для учнів 8 класу стає безсумнівною. Дослідження підкреслило важливість впровадження активних методів навчання як засобу підвищення інтересу та мотивації учнів, а також як способу розвитку їх критичного мислення та самостійності.

Основні результати дослідження демонструють, що активні методи навчання сприяють не лише збільшенню активності учнів під час уроків, але й покращують загальне розуміння навчального матеріалу, що відбувається через більшу участь учнів в навчальному процесі, що дозволяє їм краще засвоювати інформацію та застосовувати її у практичному контексті.

Також виявлено, що ефективне використання активних методів потребує не лише від учителів адаптивності й інноваційного підходу, але й постійної підтримки через професійний розвиток. Педагогічні курси та тренінги повинні акцентувати на вивченні й впровадженні інноваційних методів, які можуть підтримувати динамічне та ефективне навчальне середовище.

Нарешті, дослідження підкреслює значення залучення батьків та ширшої спільноти в освітній процес. Співпраця з батьками та місцевими організаціями може забезпечити додаткові ресурси та підтримку, що є критично важливим для реалізації активних методів навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Виговська С. В. Психолого-педагогічні аспекти активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів / С. В. Виговська, М. Л. Канініна // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – 2013. – Вип. 35. – С. 200-204
2. Вишковський І. Методи активізації пізнавальної діяльності // Психолог. – 2004. - №21-22. – с. 100-114
3. Врублевська М. О. Секрети успішного уроку географії: навчально-методичний посібник. – Видавництво основа. – 2005. – 141 с.
4. Галаєвська Л. Методи активного навчання української мови в школі (на матеріалі синтаксису й пунктуації) // Українська мова та література в школі. – 2016. - №6. – с. 16-21
5. Довгань Г. Д. Інтерактивні технології на уроках географії / Г. Д. Довгань. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. – 128 с. – (Б-ка журн. «Географія»; Вип. 5 (17))
6. Електронний посібник з дисципліни: Методика викладання економіки [Електронний ресурс] // Луцький національний технічний університет. – Режим доступу: https://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/%D0%B5%D0%BD%D0%BF%20%D1%80%D1%83%D0%B4%D1%8C/
7. Коберник О. Активізація навчально-пізнавальної діяльності школярів // Рідна школа. – 1999. - №12. – с. 55-60
8. Ламекіна Г. О. Організація самостійної пізнавальної діяльності учнів 6-8 класів у процесі вивчення фізичної географії. автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. – 13.00.02 – теорія та методика навчання географії // Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2004. – с. 23

9. Левітас Ф. Л., Салата О. О. Методика викладання історії. Практикум для вчителя. – Х.: Вид. гр. «Основа», 2007
10. Лернер П. Проектування як основний вид пізнавальної діяльності школярів / П. Лернер // Завуч. – 2003. - №7. – с. 6-10
11. Лузан П. Г. Формування активності студентів у навчанні: [Монографія] / П. Г. Лузан, А. І. Дьомін, В. І. Рябець. – К.: Вища школа, 1998. – 294 с.
12. Матіяш Є. Розвиток творчого географічного мислення на основі базових моделей: дослідницької, комунікативно-діалогічної, ігрової та моделюючої з елементами інтерактивного навчання / Є. Матіяш // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2003. - №19 (312). – с. 10-12
13. Морозова Н. М. Проектна діяльність учнів. – Х.: Вид. гр. «Основа»: «Тріада+», 2007
14. Навчання в дії: Як організувати підготовку вчителів до застосування інтерактивних технологій навчання. Метод. посіб. / А. Панченков, О. Пометун, Т. Ремех. – К.: А. П. Н., 2003. – 72 с.
15. Олексюк О. Є. Активізація пізнавальної діяльності студентів у процесі загальнопедагогічної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. Є. Олексюк. – К., 2005. – 24 с.
16. Петренко О. А. Основи активного навчання: практичний посібник для вчителів. – Київ: Видавничий дім «Освіта». – 2019. – 240 с.
17. Пометун О. І, Енциклопедія інтерактивного навчання / О. І. Пометун. – К., 2007. – 144 с.
18. Савченко І. П. Активні методи навчання: теорія і практика. – Харків: Видавництво НТУ «ХП». – 2018. – 176 с.
19. Самойленко В. М., Топузов О. М., Вішнікіна Л. П., Діброва І. О. Дидактика географії: монографія (електронна версія) / В. М. Самойленко, О. М. Топузов, Л. П. Вішнікіна, І. О. Діброва. – К.: Ніка-Центр, 2013. – 570 с.

- 20.Смірнова І. Інтерактивні технології як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках географії / І. Смірнова // Рідна школа. – 2014. – № 10. – С. 56-59.
- 21.Сорока М. Дискусія та дебати як інтерактивні технології навчання / М. Сорока // Географія та основи економіки в школі. – 2010. - №3. – с. 5-11
- 22.Софій Н., Кузьменко В. Сто і один методи активного навчання [Електронний ресурс] // Освіта.Уа. – 02.05.2006. – Режим доступу: <https://osvita.ua/school/method/1360/>
- 23.Топузов О. М. Географічне мислення та пізнавальна діяльність в умовах проблемного навчання / О. М. Топузов // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. праць / Редкол.: Т. І. Сущенко (відпов. ред.) та ін. – К.; Запоріжжя, 2004. – Вип. 33. – 428 с.
- 24.Топузов О. М. Навчальні моделі – основа організації пізнавальної діяльності учнів на уроках географії / О. М. Топузок, Л. П. Вішнікіна // Рідна школа. – 2007. - №9. – с. 47-49
- 25.Тюріна В. О. Формування пізнавальної самостійності учнів загальноосвітньої школи : Дис. докт. пед. наук: 13.00.01. / В. О. Тюріна. – К., 1994. – 458 с.
- 26.Фурман О.А. Методи, прийоми та організаційні форми активного навчання / О.А. Фурман // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова Серія № 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: Зб. наук. праць / Редкол. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова. – № 4 (11). – 2006. – С. 103-108
- 27.Чубрей О. С., Василькова В. В., Меленко С. С. Дидактична гра як спосіб активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти на уроках географії // The 17th International scientific and practical conference “System analysis and intelligent systems for management” (May 02-05, 2023) Ankara, Turkey. International Science Group. – 2023. – с. 267-269
- 28.Шевченко Т. В. Використання групових форм роботи на уроках географії // Географія. – 2012. – № 15-16. – с. 16-22.

29. Шиман Л. Сучасні підходи до активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках географії // Наукові записки Харківського відділу Українського географічного товариства. – 2020. - №3. – с. 25-31